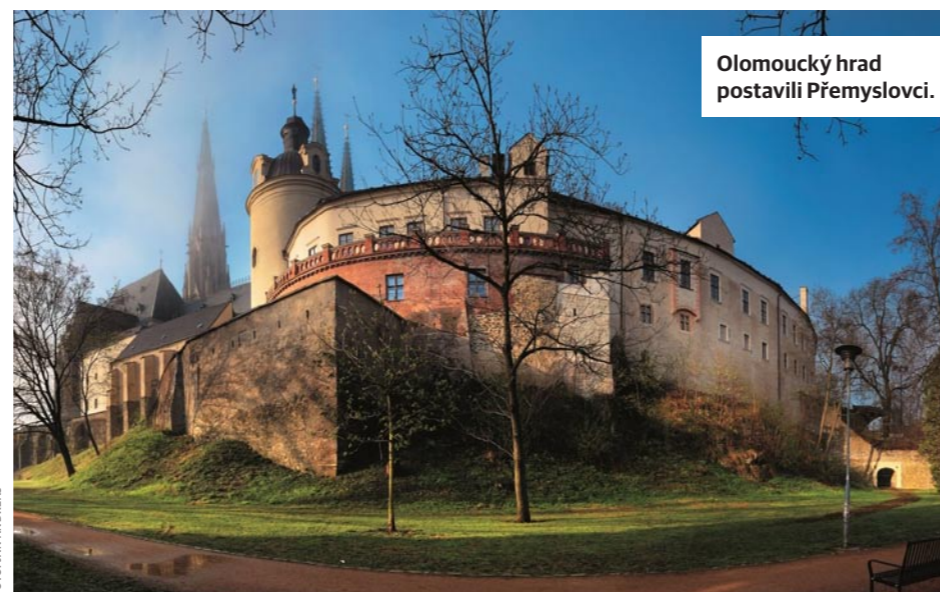

Loď Marie Terezie celoročne robí plavby po Morave.

Olomoucký hrad postavili Přemyslovci.

Troyerov koč v Arcidiecéznom múzeu v Olomouci.

Na palube Márie Terézie ponúknu aj najstaršiu českú detektívku

Katarína Sedláková

Ak v adventnom čase zavítate do moravského Olomouca, podľa Lonely Planet najkrajšieho mesta Českej republiky, neobmedzte sa len na vianočné trhy. Tie sú síce krásne a na Horné námestie vás bude lákať aj barokový stĺp Najsvätejšej trojice, ktorý je od roku 2000 na Zozname svetového dedičstva UNESCO (len je momentálne pod lešením) či orloj z 15. storočia, ktorý však dnes má podobu z 50. rokov minulého storočia a je poplatný estetike socialistického realizmu. Ak si však chcete sieste najväčšie

české mesto, ktoré bolo v minulosti hlavným mestom Moravy a dnes je jedným z jeho partnerských miest aj Bratislava, užiť inak, poobzerajte sa po Márii Terézii. Tak sa totiž volá jedna z dvoch lodí (tá druhá je Korduľka), ktoré ponúkajúce poznávacie plavby po Morave. A ako súvisí Mária Terézia s Olomoucom? Nuž, práve ona do mesta povolala vojenských architektov, navštívila tunajší Arcibiskupský palác aj hrob sv. Sarkandera, umučeného katolíckeho kňaza a patróna Moravy, ktorého v roku 1995 svätorečil pápež Ján Pavol II.

„Václava III. preklali niekoľkokrát nožom, mal necelých 17 rokov a rod Přemyslovcov ním vymrel po meči.“

Hrdí na Caesara

Loď Marie Terezie je vykurovaná a funguje celoročne, sľubuje plavbu prírodným neregulovaným úsekom rieky, počas ktorej sa turisti dozvedia zaujímavosti o Olomouci, o rieke Morave i o prírode okolo nej. Skôr než sa kapitán Přema chytí kormidla, ponúkne pasažierom na výber alkoholický i nealkoholický punč. Keď zasadnú na lavice s kožušinami, začne svoje rozprávanie. Hovorí, že v strednom toku je Morava unavená, pomalšia, vytvára množstvo meandrov a mŕtvých ramién. Plavba trvá hodinu a on upozorňuje, že rieka má nové

nábregie. Koryto Moravy je širšie a možno aj preto sa zachránilo mesto pred povodňou. Ukazuje na návršia, ktoré obojpína Morava, a práve tu vznikol kedysi Olomoucký hrad, ktorý neskôr nahradili cirkevné budovy a katedrála. No to sme kus dejín preskočili. Kedysi na tomto území rástli pralesy, ktoré podľa kapitána Přemu začali rúbať už starí Rimania. Mali tu svoj tábor, opisuje kapitán, dostáva sa k Marcovi Aureliovi. Miestni sú hrdí na povest, podľa ktorej Olomouc založil rímsky cisár Gaius Julius Caesar. Skupina rímskych vojakov vedená Cae-

sarom vraj okolo roku 57 pred n. l. dorazila ku skalnatému miestu, dnešnému Michalskému návršiu, odkiaľ sa im naskytl pohľad na rovinaté okolie s lužnými lesmi a kúskami obrobenej pôdy. Caesarovi sa miesto tak zapáčilo, že ho dal vojensky opevniť. Na jeho počesť ho nazvali Juliomontium - Juliov vrch. No etymológom sa odvodenie názvu od Juliomontia veľmi nezdá... Nič to, povest je to pekná, podobne ako tá o statočných obyvateľoch mesta, ktorí šli v roku 1758 prosiť pruského generála, aby pri obliehaní Olomouca luteráni nestrieľali na

ich trojičný stĺp. Generála ich prosba tak zaskočila, že im vyhovel a stĺp ostal ušetrený. Dnes je na stĺpe pozlátená replika delovej gule. No Přema pokračuje. „Keď nie je tma, ako teraz večer, ukazujeme ľuďom aj historické miesto - skalu uprostred Moravy, kde bol brod a dala sa prekročiť rieka s koňmi aj vozmi. Pri brode sa krížila Jantáromtá cesta a pokračovanie Hódvábnej cesty.“ A o chvíľu sme už pri Kláštorne Hradisku, ktoré v roku 1078 založil olomoucký knieža Ota Sličný s manželkou Eufémiou. Vtedajší českí králi brali Olomouc

ako pevnosť, ktorá bránila východnú časť kráľovstva. Na Hradisku je krásna baroková koncertná sála, robia sa tu aj promócie olomouckej Lekárskej fakulty. Nad Hradiskom je nemennej známy Svätý Kopeček, Přema rozpráva o náboženských púťach, o napoleonských vojnách a o tom, ako vznikol poľný lazaret a nemocnica tu funguje dodnes. „V Olomouci sa v roku 1905 konala aj prvá operácia rohovky na svete. Arcibiskupi trpeli na rôzne neduhy, takže lekárská starostlivosť bola v Olomouci vždy špičková,“ spokojne vraví kapitán.

Kto zavraždil Václava?

A už má naporúdzi ďalšiu historiku o tom, ako sa asi pred rokom našla zakladacia listina obce Grygov, ktorú podpísal Václav III. „To bol jeden z posledných vladárskych aktov panovníka, kým sa tu dal zapíchnúť,“ hovorí kapitán. Spresňuje, že je to prvá dedina, keď sa ide z Olomouca na Ostravu. „Václav otec bol kráľ český, uhorský a poľský, takže prvá operácia rohovky na svete. Arcibiskupi trpeli na rôzne neduhy, takže lekárská starostlivosť bola v Olomouci vždy špičková,“ spokojne vraví kapitán. Popisuje, ako mladý Václav

v Olomouci čakal na zemskú hotovosť. Mohli ho zavraždiť páni, ktorým kedysi rozdal majetky a potom ich vymáhal späť, figuruje tu aj čierny rytier, ktorého rozsekali. Potenciálnych vrahov je viac, ale vždy 3. augusta sa vraj v tlači objavia ďalšie špekulácie, kto ho zabil. Je to asi najstaršia česká detektívna story. Preklali ho niekoľkokrát nožom, mal necelých 17 rokov a rod Přemyslovcov ním vymrel po meči.

Loď sa pomaly vracia a Přema rozpráva: „Marka Terka sem prišla vojenskými architektmi, ktorí využili riečny systém ramién Moravy. Vybudovali stenu na zúženom mieste, kde zapustili dubové kmene, čím vytvorili hrádzu a vyvolali umelú povodeň. Všimnite si tabuľku s výškou hladiny rieky pri povodniach - vidíte tú z roku 1997? Do takej výšky vedeli naši predkovia vyrobiť povodeň aj umelo. Normálne tečie Moravu 19 kubíkov vody, no keď sa v roku 1997 nahrnula povodňová voda do zúženého koryta, bolo to 900 kubíkov. Predstavte si tú masu vody. Našťastie je dnes koryto dvakrát také široké.“

A na rozlúčku dodá, že dnes je voda Moravy taká čistá, že v nej žije dvadsať druhov rýb a dokonca aj raky. Kto nemá histórie dosť, môže sa vybrať na prehladku secesnej vily Primavesi podnikateľskej rodiny, čo sa priatelila s maliarom Gustavom Klimtom, a tak v nej visia repliky jeho obrazov. Alebo radšej ešte punč na námestí? © AUTORSKÉ PRAVA VYHRADENÉ

Kontroverzný Knížák v krehkom vydaní

Helena Dvořáková

Známy český výtvarník Milan Knížák vystavuje na Slovensku! Jeho diela si možno pozrieť od 27. novembra v Slovenskom sklárskom múzeu RONA Gallery v areáli kaštiela v Lednických Rovniach. Expozícia má vtipný názov Veci na stól!!, čo naznačuje viacero významov a vystihuje samotného umelca. Je to otvorený človek viacerých talentov, ktorý zasahuje aj do verejného života. Narodil sa v roku 1940 v Plzni, je hudobník, výtvarník a performer. V rokoch 1999 - 2011 bol riaditeľom Národnej galérie v Prahe. Výstavu nám priblížil jej kurátor, výtvarník Patrik Illo.

Názov výstavy Veci na stól!! znie ako výzva, ale je to aj signál, že nepôjde o všednosť. Aké sú to veci? Sklenené? Naozaj uvidíme Knížáka v krehkej podobe? Na výstave budú vystavené jednak sklenené objekty, ktoré sme spolu s Milanom Knížákom vybrali z jeho nezrealizovaných návrhov v 80. rokoch a tiež niekoľko diel, ktoré vytvoril počas pobytu na Medzinárodnom sklárskom sympóziu Rona 2017. Mimochodom, to vraj bolo jediné umelecké sympóziu, na ktorom sa v živote zúčastnil. Vystavujeme ale aj jeho staršie dizajnerské kresby a návrhy. Tak to je milé, že na jedinom sympóziu bol práve

u nás. No výstav máva veľa, čo pre neho znamená táto? Je niečím zvláštna? Milan Knížák mal vo svojom živote naozaj obrovské množstvo výstav, ale myslím si, že pre neho bolo naozaj radostné, že sme do skla zrealizovali jeho staré návrhy. Bol nadšený, keď som mu tieto veci priniesol. A sú naozaj zaujímavé - nadčasové a (na Knížáka) prekvapujúco minimalistické. Vy ste sa na prípravu výstavy podieľali kurátorsky aj architektonickým riešením. Nemal námietky? Poznáte sa s umelcom dobre? Zdá sa dosť neprístupný a je aj obľetovaný. Čo vás dalo dokopy?

Milan Knížák so sklármi.

Poznáme sa od roku 2016, keď som začal pripravovať Medzinárodné sklárske sympóziu Rona 2017. Kontakt na neho mi posunul kamarát Lukáš Jabůrek, vtedajší umelecký riaditeľ sklárne Moser. V tom obdo-

bí Knížák navrhol pre Moser niekoľko výnimočných objektov a keď som ho oslovil, neváhal, pripravil si niekoľko projektov a na sympóziu prišiel. Odvtedy sa stretávame vždy, keď som v Prahe.

Minimalistické návrhy Milana Knížák zrealizované v skle vystavujú v Slovenskom sklárskom múzeu v Lednických Rovniach. FOTO: RONA (4)

A čo je nové v Lednických Rovniach? Naposledy sme hovorili o problémoch s výrobou skla. Teraz všetko kľape? Situácia v skle je na celom svete už dlhšiu dobu zložitá - pre všetky sklárne. Ale na-

šťastie sklárne Rona patrí medzi svetovú špičku. V samotných Lednických Rovniach sa vďaka projektu Granty EHP a Nórska nedávno zrekonštruoval historický park, ktorý je naozaj nádherný a ktorý sa oplatí navštíviť. Súčas-

ťou parku sú umelecké diela dvoch nórskych umelcov a ambíciou je postupne do parku umiestňovať diela súčasných umelcov. Ďalším zaujímavým umeleckým dielom sú vitráže v oknách veže zrucaniny barokového kosto-

lery a kde je výstava Milana Knížáka, nedávno prešlo rekonštrukciou interiéru. Navyše sa môže zoznámiť s históriou sklárne Rona od jej založenia v roku 1892 až po súčasnosť. © AUTORSKÉ PRAVA VYHRADENÉ

lery a kde je výstava Milana Knížáka, nedávno prešlo rekonštrukciou interiéru. Navyše sa môže zoznámiť s históriou sklárne Rona od jej založenia v roku 1892 až po súčasnosť. © AUTORSKÉ PRAVA VYHRADENÉ